

М.М.ВОЛОЩУК*

ДО ПИТАННЯ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ ПЕТРА ПЕТУНІ**

Угорським середньовічним джерелам відомі переселенці, чітко визначені як «русь». Але поряд із цим зустрічаються особи, етнічна ідентифікація яких сумнівна, у тому числі Петро Петуня (Петене; «Petrus filius Pethene»). Документи кінця XIII – початку XIV ст. не згадують про нього як про русина («Ruthen», «Ruthenis»). Однак уже у середині XIV ст. представників цього роду визначали русинами. На сьогоднішній день це питання залишається відкритим.

Тривала традиція русько-угорських відносин доби середньовіччя знакова не лише активними військово-політичними чи релігійними взаєминами – не менш інтенсивно розвивались обопільні відносини й на соціальному рівні. Уже починаючи з XI ст. більші чи менші групи населення переселялися з території Угорщини на східнослов'янські землі та навпаки. Відтак топоніміка й мікротопоніміка по обидва боки Карпат досить насичена назвами, які засвідчують іноземні впливи.

Безперечно, один із цікавих аспектів такого співжиття становить питання місця та ролі іноземних переселенців у політичному, господарському, культурному житті кожної з країн. У нашому випадку цікавить вплив вихідців із земель-князівств Русі на розвиток Угорського королівства. Досі історики не виробили чіткої схеми вивчення біографій згаданих на сторінках документів таких осіб, адже самі джерела здебільшого виявлялися недоступними або складними для опрацювання.

Використовуваний нами матеріал, зазвичай актового характеру (наративи відстежували подібні переселення вкрай рідко й непослідовно), походив із королівських та єпископських канцелярій, з оточення представників світської й церковної знаті, монастирів. Упродовж другої половини XVIII – у XX ст. значний масив джерел було опубліковано, і зараз вони доступні для опрацювання¹. Навіть поверховий аналіз текстів документів свідчить, що від кінця XII й до першої половини XIV ст. осіб, ідентифікованих в Угорщині як «Rutenes», «Ruthenes», «Rusinich», «Oros», «Orosz», «Oroz», «Vrus», «Vruz», «Wrus», «Wrvs», «Wruz», «Wrwz» тощо, налічувалося

* Волощук Мирослав Михайлович – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ).

E-mail: myrko79@rambler.ru

** Матеріали для цієї публікації було зібрано завдяки всебічній підтримці польського стипендіального фонду «Kasa Miłobowskiego» та Музею історії Польщі (Варшава).

¹ Див.: Волощук М.М. Русько-угорські відносини в реценсії Георга Феєра (1766–1851 рр.) // Вісник Прикарпатського університету: Історія. – Вип.12/13. – Івано-Франківськ, 2008. – С.68–71.

чимало². Проте керуючись під час власних пошуків і досліджень лише іменною або етнічною ідентифікацією не завжди можна отримати чітку відповідь на питання, чи дійсно конкретна людина вела родовід зі східнослов'янських земель?

Один із характерних прикладів – походження Петра Петуні (Петене; «*Petrus filius Pethene*», «*Petene*»), чи не найбільш послідовного супротивника угорського короля з анжуйської династії – Карла I Роберта (1308–1342 рр.). Особа Петра цікава тим, що близько 1315 р. він вирушив до галицького князя із пропозицією прийняти угорську корону. Це прохання, очевидно, супроводжувалося намірами залучити східнослов'янського володаря до участі у боротьбі проти нового претендента на угорський престол. Нам невідомо, чи увінчалась дипломатична місія позитивним результатом, утім про жодні галицькі полки, котрі б брали участь у сутичках із королівськими військами до 1320-х рр. (саме після 1321 р. міжстанова напруга в Угорщині поступово почала спадати), на сторінках джерел не згадується.

Звідси – особливе зацікавлення постаттю Петра Петуні, оскільки його русинське/руське походження у своїх працях не раз констатували центрально-європейські історики ХІХ – початку ХХІ ст., а серед них були не тільки апологети так званої «русинської теорії»³. Частина дослідників згадану особу в етнічному розумінні взагалі не ідентифікували⁴, або ж не вважали його вихідцем зі східнослов'янських земель⁵. Про цього історичного персонажа так і не було опубліковано бодай однієї студії біографічного характеру, на відміну від інших опозиційно налаштованих щодо анжуйської династії угорських нобілів початку ХІV ст. (як, наприклад, Матей Чак⁶). Найбільш повно, хоч і в контексті іншої теми, діяльність Петра Петуні відображена у статті М.Лелекача⁷.

Корпус опублікованих на сьогодні джерел, в яких детально чи епізодично згадується сам Петро, син Петене, та цілий ряд його родичів – доволі

² Див.: *Волощук М.М.* Ruthenes in Regnum Hungariae (XI–XIV ст.): дискусії та пошуки // Україно-угорські етюди. – Л., 2010. – Вип.1. – С.142–163; *Волощук М.М.* К вопросу о самоидентификации Галичины XII–XIII вв.: земельный, династический и этнический контекст // *Byzantinoslavica*. – Bratislava, 2010. – V.3. – С.75–88; *Его же.* Галицкая идентичность в XII–XIII вв.: земельный, династический и этнический аспекты // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. – Санкт-Петербург, 2010. – №1 (7). – С.165–178; *Его же.* Hospites Ruthenes: к вопросу о восточнославянских знатных родах на службе династии Анжу // Судьбы славянства и эхо Грюнвальда: Выбор пути русскими землями и народами Восточной Европы в средние века и раннее новое время (к 600-летию битвы при Грюнвальде/Танненберге): Мат. междунар. науч. конф., 22–24 октября 2010 г. – Санкт-Петербург, 2010. – С.69–72.

³ *Бенедек Ш.А.* Сосіди добрі и вшеліяки Русины, gens fidelissima. – Ужгород, 2001. – С.26; *Нариси історії Закарпаття: В 2 т.* – Ужгород, 1993. – Т.1. – С.72; *Пон І.І.* *Энциклопедия Подкарпатской Руси.* – Ужгород, 2001. – С.302 та ін.

⁴ Див.: *Лелекач М.М.* Процес закріпачення закарпатського селянства в ХІV–ХV ст. // Наукові записки Ужгородського державного університету. – 1957. – Т.29. – С.6–10; *Сова І.* Прошлое Ужгорода: В 3 т. – Ужгород, 1937. – Т.1. – С.50–51; *Miloš M.* Cudzie etniká na stredovekom Slovensku. – Martin, 2006. – S.230.

⁵ Див.: *Бенедек Ш.А.* Сосіди добрі и вшеліяки Русины... – С.26; *Мицюк О.* Нариси з соціально-господарської історії Підкарпатської Русі: В 3 т. – Ужгород, 1936. – Т.1 (до другої чверті ХVІ в.). – С.50; *Pór A.* Magyar-rutének érintkezések a XIV-ik században // *Századok*. – Budapest, 1904. – Évf.XXXVIII (38). – Old.939.

⁶ *Pór A.* Trencsényi Csák Máté 1260–1321. – Budapest, 1888. – 170 l.; *Karácsonyi J.* Trencsényi Csák Máté nádorsága // *Századok*. – Budapest, 1893. – Évf.27. – Old.398–401; *Kristó G.* Csák Maté tartományúri hatalma. – Budapest, 1973.

⁷ *Лелекач М.М.* Процес закріпачення закарпатського селянства... – С.6–10.

значний, географічно походить із північно-східних комітатів Угорського королівства, а хронологічно обмежується 1263–1351 рр.⁸ Проте чітке встановлення біографічних сюжетів ускладнюється цілим рядом факторів. Насамперед імена Петро та Петен (Петуна), як свідчить актовий матеріал, наприкінці XIII – на початку XIV ст. були досить поширеними у цих землях⁹, що не дозволяє дати однозначну відповідь у справі підтвердження руського/східнослов'янського походження цього діяча. Укладачі угорських актів періодично ідентифікували його як «*Petrus filius Pethene*» («*Petrus filius Pechinye*»), «*Petrus dictus Pethene*» та «*Petrus filius Petri de Pethune*».

Патронім «*Pethene*»/«*Petene*» являє собою певне синонімічне (можливо, пом'якшене) значення імені «Петро», до того ж будучи повністю співзвучним з аналогічним за звучанням і написанням поселенням («*possession*», «*villa*») «*Pethend*», «*Peten*», «*Petene*» в комітаті Ноград, відомим з актів від 1273 р.¹⁰, та селом «*Pethen*», розташованим у Пожонському комітаті, що згадується під 1298 р.¹¹ Судячи з акту Егерської капітули від 1297 р. (датування Ґ.Венцеля), магістр Петро («*magister Petrus filius Petri*») походив із поселення «*Pethune*»¹². Оскільки архієрейські повноваження егерського архієпископа стосувались також сусіднього із комітатом Гевеш (центром якого й було місто Егер) комітату Ноград, ми не виключаємо, що саме з тутешнього села Петен і походив «*Petrus filius Petri de Pethune*».

На думку окремих істориків, про те, що «*Petrus filius Petene*» міг бути східнослов'янського походження, свідчить мадяризована форма його патроніма – *Petó*/Петуна¹³ та локалізація маєтностей у прикордонних із Галичиною комітатах Земплін, Шаріш та ін. («[...] а саме згадані Счеч (тепер Сечовце в окрузі Требішов, Словаччина)¹⁴, по обидва боки Бочков (Бачков в окрузі Требішов), Кереп'є (Кравани в окрузі Требішов), третя частина Вишні (Вишнов в окрузі Требішов), Полянки (Блътна-Полянка в окрузі Михайловце), Чени (Чана в окрузі Шаріш), Петрусфалви

⁸ Anjou-kori oklevéltár. – Budapest; Szeged, 2007. – Т.26 (1342). – Old.343; Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae: In 2 t. – Bratislava, 1987. – Т.2 (inde ab anno MCCXXXV usque ad anno MCCLX). – S.132; Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budaë, 1829. – Т.4. – V.3. – S.155–156; Ibid. – Budaë, 1830. – Т.6. – V.2. – S.342; Ibid. – Budaë, 1833. – Т.9. – V.2. – S.75; Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – Pest, 1864. – V.5 (1290–1301). – №37; Ibid. – Pest, 1873. – V.10 (1290–1300). – №7, 180; Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis (Anjoukori Okmánytár). – Budapest, 1884. – Köt.4 (1340–1346). – S.263–265; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae: In 2 t. – Bratislava, 1980. – Т.1 (inde ab anno MCCC I usque ad anno MCCCXIV). – S.200, 420–421, 436, 448, 452, 536; Ibid. – Т.2. – S.84, 89, 137, 284, 371, 422, 452.

⁹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.594–595; *Németh P.* A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig. Așezările comitatului medieval Satu Mare pâna la începutul secolului al XV-lea. – Nyíregyháza, 2008. – Old.482.

¹⁰ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – Pest, 1871. – V.9 (1272–1290). – №67, 199, 200; Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budaë, 1829. – Т.5. – V.2. – S.122; Ibid. – Budaë, 1842. – Т.9. – V.7 (1343–1382). – S.142–143.

¹¹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budaë, 1841. – Т.7. – V.5. – S.541–542, 547–548; Ibid. – Budaë, 1842. – Т.8. – V.7. – S.130, 241–246; Ibid. – Т.9. – V.7 (1343–1382). – S.142–143; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.256.

¹² Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – V.10 (1290–1300). – №180.

¹³ Див.: Нариси історії Закарпаття. – Т.1. – С.72; *Пон И.И.* Энциклопедия Подкарпатской Руси. – С.302; *Стрипский Я.* Где документы старшей истории Подкарпатской Руси? О межевых названиях. – Ужгород, 1924. – С.16.

¹⁴ Тут і далі локалізація згаданих в актових матеріалах населених пунктів та місцевостей – автора статті.

(Петровце-над-Лаборцем в окрузі Михайлівці) і Перноу (Парчовани в окрузі Михайлівці); а також Кокан (можливо Кохановце в окрузі Требішов), Гьєренда (Грядкивокрузі Требішов), Зебегнеу (Збегньовокрузі Требішов), Албун (однойменне село в окрузі Требішов), Торна (Трня в окрузі Требішов) і Кенчешандрашфалва (місцевість в околицях Парчован в окрузі Требішов) у комітаті Земплін»¹⁵, «згадані володіння [...] Страчина (тепер Строчин в окрузі Свидник, Словаччина), Кекемезей (Кейкемезь в окрузі Вранов), Ногдамаша (Велька-Домаша в окрузі Гуменне) і Ґерегинне (Оградзана в окрузі Гуменне) в комітаті Земплін»¹⁶; «[...] володіння Панґрації (не локалізоване)»¹⁷, «[...] фортеця Земплін (тепер в окрузі Требішов, Словаччина) із прилеглими [селами] Єсеньо (Ясеньов в окрузі Гуменне), Петітше (ймовірно Птіч'є в окрузі Гуменне), Кементце (Великий і Малий Каменець в окрузі Требішов), Сінна (Свініце в окрузі Требішов), Торна, Затксон (не локалізовані), Зубна (Зубне в окрузі Гуменне), Вадна, Папфалва, Тамкафалва (не локалізовані), Янкофалва (ймовірно Янковце в окрузі Гуменне), Ганкфалва (ймовірно Ганковце в окрузі Гуменне), Лачафалва (ймовірно Лачковце в окрузі Гуменне), Газіна (Гажін в окрузі Михайлівці), Гомонна (Гуменне – адміністративний центр однойменного округу), Препкефалва, Племпнафалва, Ґарагіна (не локалізовані), Кайнафалва (Кайня в окрузі Вранов), Кепла, Лука і Галатшкафалва (не локалізовані) з їх межами та належностями»¹⁸.

Можливо, якась частина маєтків була на Спішу та в комітаті Унг¹⁹. Відтак після того, як наприкінці XIII ст. князь Лев Данилович приєднав до володінь галицько-волинських Романовичів цілий ряд східних комітатів Угорщини, землі Петра Петуні опинилися на кордоні. Деякі з цих пожалувань, наданих, як свідчить актовий матеріал, ще в 1260-х рр.²⁰, мали угорські, а радше слов'янські назви (Полянки, Страчина, Вишня та ін.), і, цілком очевидно, тут мешкало не лише угорськомовне населення.

Батько Петра Петуні також мав ім'я Петро – «*Petrus de Pethune*». Його згадано, як ми вважаємо, в актах від 31 серпня 1245 р. та 1297 р.²¹ Зі зрозумілих причин з'ясувати, чи був він автохтонним мешканцем Угорського королівства – досить непросто. Сином досліджуваної персони був «*Petrus filius Petri dicti Petene*», що фігурував під 1314 р. як власник маєтності «*Borko*»

¹⁵ «[...] videlicet Sceech, vtrisque Bocskow, Kereplye, tribus Vysnou, Polyanka, Chena, Petrusfalua et Pernou; item Kokan, Guerenda, Zebegneu, Albus, Torna, et Kenchesandrasfalua, vocatis in comitatu de Zemlynio existentibus» (див.: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. – Budaë, 1832. – Т.8. – В.2. – S.293–294; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. – Т.1. – S.200).

¹⁶ «*possessiones [...] Strachynna, Keekmezey, Nogdamasa et Geregynne vocatas in comitatu Zemplyn existentibus*» (див.: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. – Т.2. – S.84).

¹⁷ «[...] *possessiones Pangracii*» (див.: *Ibid.* – Т.1. – S.452).

¹⁸ «[...] *castrum Zemplyn cum adpertenentiis Ieszenó, Pethitse, Kementze, Szinna, Torna, Zatkson, Zubna, Vadna, Papfalva, Tamkafalva, Iankofalva, Hankfalva, Laczafalva, Hazina, Homonna, Prepkfalva, Plempnafalva, Garagina, Kajnafalva, Kepla, Luka et Halatskafalva cum illis limitibus et pertinentiis*» (див.: *Ibid.* – Т.2. – S.137).

¹⁹ *Делекач М.М.* Процес закріпачення закарпатського селянства... – С.8.

²⁰ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. – Т.4. – В.3. – S.155–156.

²¹ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. – Т.2. – S.132; *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*. – В.10 (1290–1300). – №180.

(сучасний Бреков в окрузі Гуменне, Словаччина)²², відчуженої у 1317 р. на користь королівського фіску. Суто гіпотетично цього сина можна отожднювати з особою, згадуваною у кількох пожонських капітульних актах від 11 листопада 1319 р.: «Петрові синові Петра [...] і його братові Якову» («Peteu filii Petri [...] et Iacobo fratre suo») (імовірно рідний брат Петра, сина Петра Петуні – *М.В.*)²³.

Спираючись на дані акта від 1351 р., можемо констатувати, що «*Petrus filius Petene*» станом на початок XIV ст. мав також інших нащадків, зокрема «знатну дівчину – доньку знатного Пете» («*nobilem puellam filiam Petew Nobilis*»), які успадкували частину його маєтностей, конфіскованих у 1317–1323 рр. королем Карлом I Робертом. Ідеться про поселення «Попфалва, розташоване у Трансільванії в комітаті Кулус» («*Popfalua habitam, in partibus Transylvanis in Comitatu de Kulus existentem*»)²⁴. У такому випадку термін «*adpertenentiis*» («*cum adpertenentiis*») може означати «маєтність», а не виступати як сусіднє щодо замку Земплін село. Однак про конкретні біографічні відомості щодо цих осіб (ідеться також і про гіпотетичних нащадків, родинну належність яких до Петра Петуні встановити непросто²⁵) сказати щось украй проблематично, оскільки різниця у хронологічних згадках про самого Петра, сина Петене, та родичів, які могли б доводитись йому доньками чи синами, доволі велика й обіймає період 1320–1350-х рр.

Можливо, іншим сином «*Petri filii Pethen*» був комес «*Peteu*» – фігурант диплома естергомського архієпископа Томи (1305–1321 рр.) від 5 січня 1321 р.²⁶ Він же, очевидно, відомий із дипломів, датованих 1327 р.²⁷ та 30 травня 1339 р.²⁸ Нам складно встановити, чи згадані вище комес «*Peteu*» та «*Peteu filius Petri*» – одна й та ж особа.

Також в одному з королівських дипломів серед переліку «зрадливих, невірних» («*infidelis regii*») під 30 серпня 1323 р. згадується «*Matheus filius Petri*», який тримав пожалування «*Paга* в комітаті Земплін» («*Paга in comitatu Zemlen*»)²⁹. Особа під таким самим ім'ям і патронімом відома з акта від 1327 р.³⁰ Однак жодних прямих свідчень про спорідненість згаданого Матвія з родиною Петене джерела не дають, хоча й засвідчують наявність земельної власності у східних комітатах королівства («*Ruzka in comitatu Ungh*»)³¹.

Також лише можна припускати, що сином досліджуваної нами особи міг бути «*Michael filius Pethö*» згаданий під 26 травня 1309 р. в одному з дипломів Пожонської капітули³². За актовими даними, він, сплативши 25 ві-

²² Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.1. – S.536.

²³ Ibid. – Т.2. – S.233–234.

²⁴ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.9. – V.2. – S.75.

²⁵ Ibid. – Budaе, 1832. – Т.8. – V.4. – S.643, Ibid. – Budaе, 1833. – Т.9. – V.1. – S.242, 244; Ibid. – Budaе, 1833. – Т.9. – V.2. – S.717; Ibid. – Budaе, 1838. – Т.9. – V.6 (1342–1382). – S.206–207, 209, 211, 216, 226–228, 232–233.

²⁶ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.279.

²⁷ Anjou-kori oklevéltár. – Budapest; Szeged, 1996. – Т.11 (1327). – Old.287–288.

²⁸ Ibid. – Budapest; Szeged, 1999. – Т.23 (1339). – Old.161.

²⁹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.452.

³⁰ Anjou-kori oklevéltár. – Т.11 (1327). – Old.287–288.

³¹ Ibid. – S.288.

³² Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.1. – S.291.

денських марок («25 marcis denariorum viennensium»), отримував частину в межах села «Körtueles» («Körtuelis», «Kertueles»; тепер Кертвейлеш в окрузі Трнава, Словаччина) – «[...] млини [...] а також пожалування [...] з усіма багатствами та прилеглостями» («[...] molendini [...] atque sessionis [...] cum omnibus utilitatibus et pertinenciis universis»), розташованого у Трнавському комітаті³³.

На нашу думку, магістра Іоанна, сина Петене («magister Iohannes, filius Pethene»), фігуранта диплома від 1341 р. (комітат Шариш), виданого канцелярією магістра Зонка, віце-комеса палатина Віллерма Друґета, можна розглядати як онука³⁴.

Із диплома від 1297 р. відомо, що досліджувана нами персона мала кровних родичів: «Матвій син Коррада його родича (Петра – *M.B.*) і Буда та Тома – його брати» («Mathias filius Corrardi consanguineus eiusdem et Buda ac Thoma fratres suis») ³⁵. Однак нам невідомо, чи доводилися згадані особи Петрові родичами по материнській (про матір у відомих матеріалах узагалі не вдалося віднайти жодної згадки), чи батьківській лінії?

Загалом детальна реконструкція генеалогічного минулого родини Петене по лінії Петра видається вкрай проблематичною з огляду на значну кількість згадок про саме ім'я «Petene» («Pethene», «Pethö», «Pethew», «Pethe») поза межами східних комітатів Угорщини, розпорошеність повідомлень про форми й право власності та ін. За таких обставин установити всіх, або ж більшу частину представників сімейства важко, навіть попри доволі помітне становище самого Петра, сина Петене, в оточенні короля.

Обов'язки, які за життя виконував «Petrus filius Pethene», можна відстежити на основі кількох актів кінця XIII – початку XIV ст. Так, під 1263 р. вперше зустрічається згадка про те, що «Petrus dictus/filius Petyna» обіймав уряд магістра, отримавши від «молодшого короля» Стефана (майбутній Стефан V, 1270–1272 рр.) «землі Зомотор, Геу, Томпа (не локалізовані) і Матей (тепер Матейовце) в окрузі Земплін» («in districtu territorii de Zemlyn, terram quamdam fore Zomothor, Gew, Tompa et Mathey») ³⁶. Значущість відповідного пожалування, на наш погляд, засвідчує, що новий власник уже був досить сформованою, зрілою особистістю, посідаючи у суспільній ієрархії за свої заслуги і за статусом помітне місце. Як магістр на уряді судді в комітаті Земплін «Petrus dictus Pethene» постає також близько 1291 р. та в одному з недатованих актів кінця XIII ст. ³⁷

Яким чином розвивалася кар'єра даної особи в останнє десятиліття XIII та на початку XIV ст. установити складно, адже ми не маємо практично жодного документа, що дав би відповідь на це питання. Спираючись на актові матеріали початку XIV ст. можемо лише констатувати, що уряд магістра він зберігав за собою щонайменше до 1312 р. Очевидно, за якісь заслуги

³³ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.1. – S.290–291.

³⁴ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.8. – V.4. – S.555.

³⁵ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – V.10 (1290–1300). – №180.

³⁶ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.4. – V.3. – S.155–156.

³⁷ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – V.5. – №37; Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.6. – V.2. – S.342

король надав Петрові уряд бана, що, на нашу думку, мало відбутися між 1312–1315 рр., оскільки в дипломі Людовіка I від 23 вересня 1342 р. при описі подій чергового повстання проти анжуйської династії досліджуваний нами персонаж фігурує вже як бан («banus Petrus filius Peteny»)³⁸.

Відомо, що протягом 1308–1312 рр. він активно підтримував неаполітанського претендента на угорський престол, про що чітко вказано в акті від 10 квітня 1312 р.³⁹ Петро Петуна перебував серед оточення короля на момент боротьби його проти опозиції угорських баронів, очолюваної Матеем Чаком Тренчанським та колишнім палатином Аба Амадеем⁴⁰.

У 1312 р. відповідно до заслуг, особливо за допомогу під час облоги фортеці Шариш, Карл I Роберт на умовах феода надав Петрові Петуні з правом успадкування володіння Панграції, розташоване в комітаті Земплін («*possessiones Pangracii [...] in comitatu de Zemplen existents*»)⁴¹. Облога Шариша відбувалася 9–16 травня (або раніше) 1312 р. та непогано відображена на сторінках кількох королівських дипломів і «Композиції угорських хронік XIV ст.»⁴². Не виключено, що «*Petrus Pethene*» брав також участь у Розгонській битві 1312 р., яка завершила один з етапів протистояння нової династії та угорської знаті. І все ж послідовність участі Петра у військових перипетіях, пов'язаних з утвердженням чергової королівської фамілії на престолі в Угорщині, до 1312 р. залишається невідомою через брак безпосередніх згадок у документах указанного часу.

Станом на 1314 р. рід Петене ще вважався лояльним анжуйській династії – про це свідчить акт церковної капітули міста Орадя («*Capitulum ecclesiae de Oradea*»), а також ряд дипломів, датованих 1312 р., в яких магістр Петро («*magister Petrus, magister Pethew*») фігурує поки що без предикату «зрадливий, невірний» («*infidelis*»)⁴³. Однак упродовж короткого часу ситуація кардинально змінилася, причини чого залишаються невідомими. Угорська історіографія ще з кінця XIX – початку XX ст. таку зміну пов'язувала з невдоволенням місцевої знаті новим королем⁴⁴. Сучасні словацькі історики вважають, що новий виступ проти монарха спровокувало його небажання підтвердити частині нобілітету пожалування, отримані на 1301 р.⁴⁵ Можливо, мали також місце якісь обмеження старого дворянства у привілеях на користь нової, прибулої разом із династією Анжу, знаті.

Відтак Петро разом із березьким комесом вирішив шукати претендента на угорську корону серед галицьких князів, про що й свідчить диплом Карла I Роберта від 1315 р. (П.Енгель запропонував інше

³⁸ *Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis (Anjoukori Okmánytár)*. – Budapest, 1884. – Köt.4 (1340–1346). – S.264; *Anjou-kori oklevéltár*. – T.26 (1342). – Old.343.

³⁹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. – T.1. – S.420.

⁴⁰ *Ibid.* – S.420–421.

⁴¹ *Ibid.* – S.452.

⁴² *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV // Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum: In 2 v.* – Budapestini, 1937. – V.1. – S.487–488; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. – T.1. – S.424–425.

⁴³ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. – T.1. – S.436, 448.

⁴⁴ Див.: *A magyar nemzet története*. – Budapest, 1895. – K.3 (Az Anjou ház és Örökösei 1301–1439). – Old.66.

⁴⁵ *Historia Scopusii*. – Bratislava; Kraków, 2009. – V.1. – S.521.

датування – 1316 р.⁴⁶). Документ Людовіка I від 23 вересня 1342 р. повідомляє про напади загонів Петра на королівські маєтності, що завдавало неабиякої шкоди селянам. При цьому центром фронди було визначено замок Шариш⁴⁷, під стінами якого у травні 1312 р. той же «*Petrus dictus Pethene*» підтримував короля у війні проти Матея Чака. Осередком повстання Шариська фортеця стала не випадково, оскільки стояла «поблизу кордонів згаданих королівств Польщі й Русі» («*circa confinium dictorum regnorum Polonie et Ruthenie*»)⁴⁸. Відтак не виключено, що саме тут Петро очікував на допомогу від галицьких володарів, про яку просив у згаданому вище посольстві.

Відомо, що значна частина територій західніше Карпат із 1280-х рр. перебувала у сфері впливу або була підконтрольна Романовичам. Після серії військових походів князя Лева Даниловича (самостійних, а також за васальними зобов'язаннями перед ханом Ногаєм) до його володінь було приєднано щонайменше кілька комітатів, у тому числі Уґоча, Береґсаз, Унг, можливо, частину Марамароша. Ці доволі репрезентативно представлені в документах події⁴⁹ мають певну історію вивчення⁵⁰.

За браком джерел нам складно встановити, чи перебували військові контингенти галицько-волинських володарів за Карпатами, а самого лише повідомлення від 1299 р. («*Ми, Георгій, комес Береґа, слуга князя русі Лева*» («*Nos Georsius Comes de Beregh, officialis Leu Ducis Ruthenorum*»))⁵¹ явно замало для такого висновку. Так само проблематично визначити ступінь впливу й обсяги реальної влади Романовичів у завойованих землях, оскільки невідомо, коли і який із комітатів входив до складу їхніх володінь.

Фрагментарні актові дані свідчать, що станом на 1322 р. королеві Карлові I Роберту вдалося повернути до власних володінь Маковицький замок («*castrum Machk*»; тепер у Бардіївському⁵² окрузі, Словаччина), «захоплений у наших праотців королем галицьким, і з цього замку невтомно

⁴⁶ Engel P. Az ország  jraegyesit ese. I. Károly küzdelmei az oligarchák ellen (1310–1323) // Századok. – 1988. –  vf.122. – Sz.1.2. – Old.134.

⁴⁷ Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. – К.4. – S.264.

⁴⁸ Ibid. – S.263, 265.

⁴⁹ Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей. – Москва, 2001. – Т.2. – Изд.2. – Стб.888; Хроники: Литовская и Жмойтская и Быховца // Там же. – Москва, 1975. – Т.32. – С.26; Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budae, 1830. – Т.5. – V.3. – S.87; Ibid. – Т.6. – V.2. – S.216–217, 239–240; Ibid. – Budae, 1837. – Т.8. – V.6. – S.60.

⁵⁰ Див. праці останнього десятиліття: *Бабенко Р.В.* Спільні воєнні кампанії князів Південно-Західної Русі та золотоординських ханів в останній чверті XIII ст. // Воєнна історія. – 2003. – №1 (7). – С.77–83; *Войтович Л.* Кордони Галицько-Волинської держави: проблеми та дискусії // Записки НТШ. – Л., 2006. – Т.ССLII. – С.203–204; *Його ж.* Улус Ноґая і Галицько-Волинське князівство // Україна – Монголія: 800 років у контексті історії: Зб. наук. праць. – К., 2008. – С.21–26; *Його ж.* Штрихи до портрета князя Лева Даниловича // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – К., 2005. – Вип.5. – С.143–156; *Федака С.* Галицько-Волинська держава і Закарпаття // Король Данило Романович і його місце в українській історії. – Л., 2003. – С.66–74 та ін. Підсумки досліджень на цю тему див.: *Волошук М.М.* Вплив Золотої Орди на еволюцію русько-угорських військово-політичних взаємин останньої чверті XIII ст. // Вісник Київського національного лінгвістичного університету: Серія «Історія, економіка, філософія». – К., 2007. – Вип.13. – С.23–30.

⁵¹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.6. – V.2. – S.216, 239.

⁵² Цікаво, що в найповнішій на сьогоднішній день монографії, присвяченій середньовічному Бардію, цей сюжет відсутній (див.: *Sroka St.* Sredniowieczny Bard i w i jego kontakty z Ma opolsk a. – Kraków, 2010. – 328 s.).

жорстоко та вороже проводили спустошення нашого королівства» («occupatum a progenitoribus nostris per regem Galliciae, de quo castro in regnum nostrum tyrannicae et hostiles incessanter fiebant vastitates»)⁵³. Як довго з цієї фортеці організовувалися наїзди на володіння анжуйської династії, про що йдеться в документі, та, взагалі, чи вказаний конфлікт відбувався під знаком боротьби за королівську корону – встановити складно. Проте в історіографії такий зв'язок періодично все ж простежується⁵⁴. Сучасний угорський історик П.Енгель переконаний, що на першу чверть XIV ст. всі без винятку закарпатські комітати (в тому числі замок Маковиця («Makovica», «Machk»)) уже входили до складу Угорщини, що відображено на відповідній карті, уміщеній у його праці⁵⁵.

Таким чином, швидкі контрзаходи Карла I Роберта з нейтралізації внутрішньої опозиції, наявність на той момент досить широкої підтримки як із боку прийшлої неаполітанської й французької знаті, так і більшості угорського нобілітету звели нанівець плани фрондерів та їхніх союзників. Угорський монарх спромігся відновити кордони країни, які існували на 1280-ті рр. Відтак недаремно офіційна королівська документація говорить про «зраду» Петра Петуни королеві – зокрема у контексті конфіскації його маєтностей.

Непросто встановити також і вік магістра Петра. Спираючись на першу згадку його із цим титулом під 1263 р., вважаємо, що на цей час йому могло бути 20 або й більше років. Імовірним часом народження можна вважати кінець 1230-х – початок 1240-х рр. Відтак на момент відправлення посольства «в королівство русів» («in regnum Rutenorum») (очевидно, до князя Андрія Юрійовича (близько 1289–1323 рр.), який на той час тримав галицький стіл⁵⁶), що датується приблизно 1315 р.⁵⁷ (за П.Енгелем – 1316 р.⁵⁸), «Petrus filius Petene» як за мірками середньовіччя вже був людиною у поважному віці. Можна також припустити, що Петро володів церковнослов'янською мовою, якою й під час візиту до галицько-волинського правителя домовлявся про передачу угорської корони руському володареві.

На момент позбавлення його за наказом Карла I Роберта маєтностей в комітаті Земплін («in comitatu de Zemlynio»), що відбувалося в кілька етапів із 2 січня 1317 до 29 травня 1323 рр.⁵⁹, «Petrus filius Petene» вже, цілком можливо, відійшов в інший світ. Із відомих нам кількох дипломів угорського короля, які відображають перипетії конфіскації, про це годі дізнатися. Серед перелічених у документі від 8 травня 1317 р. бунтівників «проти королівської величності» («contra regiam maiestatem»), яких урядник Філіп Другет

⁵³ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.8. – V.6. – S.60.

⁵⁴ Див.: *Лелекач М.М.* Процес закріпачення закарпатського селянства... – С.8; *Pór A.* Magyar-rutének érintkezések... – Old.939.

⁵⁵ *Engel P.* Az ország újraegyesítése. – Old.138.

⁵⁶ *Войтович Л.В.* Княжа доба на Русі: портрети еліти. – Біла Церква, 2006. – С.511.

⁵⁷ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.8. – V.2. – S.293.

⁵⁸ *Engel P.* Az ország újraegyesítése. – Old.119–122, 134.

⁵⁹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.8. – V.2. – S.292–295; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.84, 284, 422.

розбив при Бачкові⁶⁰, Петра Петуно вже чомусь не згадано⁶¹. Натомість рід Друтетів за свої заслуги перед монархом отримав частину володінь, раніше належних «Petri Pethene»⁶².

Подальша доля самого фігуранта справи відома мало. П.Енгель припускає, що після 1317 р. він утік до Трансільванії⁶³. У датованій 1320–1330-ми рр. документації, що стосувалася приватновласницьких наділів у комітаті Сотмар, періодично згадується такий собі марістр «Petheu f. Petri uidex civitatis Nempty»⁶⁴. Спільний родовий предикат, а також подібність урядів дозволяють зробити висновок про те, що дана особа була сином Петра Петуні – на ім'я Петро (видозмінений «Petheu»), про якого вже згадувалось вище. Мабуть, після поразки батька він разом із ним і перебрався до Трансільванії.

Важливе місце у системі етнічної ідентифікації Петра, сина Петене, займає локалізація та соціальний склад населення отриманих ще у часи правління Арпадів та частково Анжу земельних пожалувань. Імовірно, найбільш ранніми, що належали батькові Петра – «нашому вірному комесу Петрові, синові Петра» («*fideli nostro Petro comiti, filio Petri*») – від 31 серпня 1245 р.⁶⁵, були «два пожалування Албун і Текна» («*duas terras Alburn videlicet Tekna* (тепер Дворянки в окрузі Михайлівці)»), які перейшли до нього в результаті фінансової угоди, укладеної у Шариському замку з наближеним до Бели IV слугою Іоанном, сином Андорнука («*Ioannes filius Andornuk*»)»⁶⁶. Ця домовленість відбулася через 14 днів після дошкульної поразки, що її угорським військам під містом Ярославом завдали Романовичі. Однак нам незрозуміло, чи Петро належав до східнослов'янського оточення колишнього галицького князя Ростислава Михайловича, у документі якого («у листі найсвітлішого родича нашого, князя Ростислава» («*in litteris eiusdem generi nostri Ratislay ducis intelleximus*»)) й було вперше зафіксовано умови фінансової угоди, і чи «*Petrus filius Petri*» взагалі брав участь у битві із галицько-волинськими загонами?

Очевидно, що після смерті батька Петра син і успадкував «пожалування Албун» («*terram Alburn*»), яке поряд з іншими, набутими за часів Арпадів,

⁶⁰ *Historia Scepusii*. – S.521.

⁶¹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. – Т.2. – S.99.

⁶² *Engel P. A nemesi társadalom a középkori Ung megyében*. – Budapest, 1998. – Old.43.

⁶³ *Engel P. Az ország újraegyesítése*. – Old.128, 134.

⁶⁴ *Anjou-kori oklevéltár*. – Budapest; Szeged, 2003. – Т.13 (1329). – Old.606, 608; *Németh P. A középkori Szatmár megye települései...* – Old.157, 199, 299, 347.

⁶⁵ Ми оперуємо лише джерельними свідченнями, свідомо допускаючи, що за належності досліджуваної особи до слов'янської знаті, котра мешкала на території північно-східних комітатів Угорщини, родина напевно віддавна мала у власності якісь земельні пожалування. Однак якщо припустити, що «*Petrus filius Petri*» входив до оточення Ростислава Михайловича ще до моменту остаточного його переселення у володіння Арпадів та одруження князя з донькою короля Бели IV – Анною (близько 1242–1243 рр.), то отримання володіння «Alburn» виглядає як спроба закріпитися в межах Угорського королівства. З іншого боку, нам відомо, що після остаточного переселення колишнього галицького володаря до Угорщини князь Ростислав отримав землі в комітатах Абауйвар, Саболч і Земплін (див.: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. – Budaes, 1829. – Т.5. – V.1. – S.55). Відтак він міг виконувати звичні для себе обов'язки, пов'язані з унормуванням приватновласницьких справ підлеглих, однією з яких могла бути згадана фінансова угода щодо купівлі маєтності «Alburn».

⁶⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. – Т.2. – S.132.

володіннями було конфісковане Карлом I Робертом до 10 лютого 1321 р.⁶⁷ Цікаво, що в конфіскаційних дипломах станом на 1317–1321 рр. серед власності «Petri filii Pethene» не згадується пожалування «Текна».

Наступне, зафіксоване джерелами, пожалування у 1263 р. в користування досліджуваній персоні надав «молодший король» Стефан, про що вже йшлося вище⁶⁸.

Очевидно, що в період правління в Угорщині Владислава IV (1272–1290 рр.) «Petrus filius Pethene» отримав у володіння «свою фортецю Поростьян і особливо три пожалування названі Вишня, розташовані у комітаті Земплін» («castro suo Porostian (тепер Боростьян в окрузі Требішов, Словаччина) et specialiter tribus possessionibus Vyssnyo vocatis in comitatu de Zemplen existentibus»)⁶⁹. Під 1297 р. відомо, що «спадкові наділи, названі Розвад і Зебегнев» («hereditarijs Rozwad (Малий і Великий Розвадь у комітаті Земплін) et Zebegunew (Збегньов в окрузі Требішов, Словаччина) vocatis»), які належали до округи Земплінського замку, також перебували у руках магістра Петра⁷⁰.

Крім того, він володів уже згаданими маєтностями у прикордонних із Галичиною комітатах Земплін і Шариш, у тому числі Счеч (Сечовце), Бочков (Бачков), Кереп'е (Кравани), Полянки (Блътна-Полянка), Чени (Чана), Петрусфалви (Петровце-над-Лаборцем), Перноу (Парчовани), Кокан (Кохановце?), Ёуеренда (Грядки), Кенчешандрашфалва (місцевість в околицях Парчован) та ін. Земплінський замок йому було надано із цілим рядом прилеглих поселень: Єсеньо (Ясенюв), Петітше (Птіч'є?), Кементце (Великий і Малий Каменець), Сінна (Свініце) та ін.⁷¹ Точний час отримання цих поселень невідомий, тому про нього можна говорити лише за принципом *post quem, ante quem* – у контексті наявних хронологічних згадок про вказані села, причому здебільшого документи не називають імен власників.

Зокрема замок/земля («castra/terra») «Borko» (Бреков; «Barkou», «Barca», «Borkou», «Barcha») і «Jeszeno» (Ясенюв; «Jeszenew» «Yesenin», «Jezenew»), що були конфісковані у Петра Петене близько 1317 р.⁷², фігурують у джерелах лише починаючи з першої третини XIV ст., і вже будучи власністю наближеного до короля Карла I Роберта магістра Віллерма Другета⁷³. Натомість про час їх передачі родині «Pethene» (можливо, наприкінці XIII ст.) немає жодної інформації, лише відомо, що станом на 1314 р. володіння «Borko» належало синові Петра – «Petri, filii Petri, dicti Petene»⁷⁴.

Володіння («possessio») «Boskow» (Бачков; «Bachka», «Bochfolua», «Bagcha», «Bachkow», «Bochkow», «Bechgwd») згадується лише з 13 грудня 1316 р.⁷⁵, тобто на момент, коли при королівському дворі вже, очевидно,

⁶⁷ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.284.

⁶⁸ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – T.4. – V.3. – S.155.

⁶⁹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.422.

⁷⁰ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – V.10 (1290–1300). – №180.

⁷¹ Див. вище прим. 14–17.

⁷² Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.137.

⁷³ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budae, 1832. – T.8. – V.3. – S.510.

⁷⁴ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.1. – S.536.

⁷⁵ Ibid. – T.2. – S.82.

готувалися відповідні розпорядження про конфіскацію майна Петра, сина Петене. Наступні згадки про це село від 1 та 29 травня 1319 р., 1320 р., 10 лютого 1321 р. та 1322 р.⁷⁶ не дають жодного уявлення хоча б про приблизний час його переходу у власність досліджуваної персони. Точно відомо, що «*possessio Bagcha*» на 1320 р. належало «*Demetri filii Roduan et Nicolai filii eiusdem*»⁷⁷. Однак коли згадані Дмитро та Микола отримали його у власність – невідомо, оскільки перша згадка про належність «*Petri filii Petene*» стосується 10 лютого 1321 р.⁷⁸, тобто після конфіскації, яка відбулася у 1317–1320 рр.

Суперечливо виглядає інформація про поселення «*Borsu*» (тепер Борша в окрузі Требішов, Словаччина; «*Borsa*», «*Borsae*», «*Warscha*»), яке фігурує в актах у часовому проміжку 1244 – 16 жовтня 1323 рр. (1245 р., 23 січня 1317 р., 11 лютого 1318 р., 14 травня 1323 р.)⁷⁹. У документі від 16 жовтня 1323 р. серед мешканців села згадується «*Tuodor filius Pethew*»⁸⁰, однак нам невідомо, чи йдеться тут про сина Петра Петене, і взагалі, чи дана особа в 1323 р. була власником «*Borsae*» (тобто вже на момент завершення конфіскації земель «*Petri Pethene*»). Так само неясно, коли «*possession*» перейшло у власність останнього.

Земля «*Chena*» (Чана; «*Chene*», «*Chana*») постає в актових матеріалах під 1268 р., а також 16 жовтня 1323 р.⁸¹ Відомо, що наприкінці 1260-х рр. вона ще належала родині Катпан⁸². Село «*Pernou*» (Парчовани) відоме з 1233 р.⁸³ В акті від 31 серпня 1245 р. воно виступає як сусіднє щодо поселень «*Албун і Текна*» («*Albun videlicet Текна*»), наданих «*Petro comiti, filio Petri*»⁸⁴. Однак час переходу у власність Петра Петене невідомий. Конфіскація відбулася до початку 1321 р.⁸⁵ Поселення «*Guerenda*» (Грядки; «*Gerenda*»), «*Kereplye*» (Кереп'є; «*Kereple*»), «*Kokan*» (Кохановце?; «*Kohan*») (більш пізня згадка від 1374 р.⁸⁶), «*Petrusfalva*» (Петровце-над-Лаборцем; «*Petrouych*»), пізніша згадка від 22 травня 1323 р.⁸⁷) фігурують у документах, як правило, лише двічі: під 10 вересня 1321 та 1322 рр.⁸⁸ Аналогічного характеру згадки про села «*Garagina*» (Оградзане; «*Geregenne*»), «*Halatskafalva*» (не локалізоване), «*Hankfalva*» (Ганковце?), «*Hazina*» (Гажін), «*Homonna*» (Гуменне), «*Iankofalva*» (Янковце?), «*Kajnafalva*» (Кайня), «*Keekmezey*» (Кейкмезьо),

⁷⁶ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2 – S.213, 217, 273–274, 386.

⁷⁷ Ibid. – S.274.

⁷⁸ Ibid. – S.284.

⁷⁹ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. – Т.2. – S.115, 142; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.105, 147, 415, 462.

⁸⁰ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.462.

⁸¹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.4. – V.3. – S.446, 450; Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budaе, 1834. – Т.10. – V.1. – S.109, 113; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.460–461.

⁸² Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.4. – V.3. – S.450.

⁸³ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – Pest, 1867. – V.6 (890–1235). – №330.

⁸⁴ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. – Т.2. – S.132.

⁸⁵ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.284.

⁸⁶ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.9. – V.6. – №222.

⁸⁷ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.284.

⁸⁸ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.8. – V.2. – S.263; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – Т.2. – S.284, 386.

«Kementze» (Великий і Малий Каменець; «Kwesd»), «Керла» (не локалізоване), «Laczkafalva» (Лачковце?; Laczafalva), «Luka», «Papfalva» (не локалізовані), «Pethitse» (Птіч'є?), «Plempnafalva», «Prepkefalva» (не локалізовані), «Szinna» (Свінице; «Szenna», «Sciner», «Scyner»), «Tamkafalva», «Vadna», «Zatkson» (не локалізовані), «Zubna» (Зубне) та інші, які з'являються на сторінках документів, як правило, лише одного разу – у 1317 р. серед переліку конфіскованих у Петра Петене маєтностей⁸⁹. Зокрема одне з його колишніх пожалувань – село «Strachynna» (Строчин), за дослідженнями І. Драшкочи, локалізувалося в місці збору мита, у тому числі – зі східнослов'янських земель⁹⁰.

Пізнього походження згадки про прикордонне поселення «Polyanka» (Блätна-Полянка; «Paulan», «Palyanka», «Polyank», «Palanka»). Перший відомий нам документ про село датується 18 жовтня 1306 р., коли «Петро, син магістра Петра [...] за вірну гідну службу [...] надає у дочасне користування власне залюднене пожалування, назване Полянка, своєму сервієнтові Аброне, синові Куча, особисто присутньому, та через нього його всім нащадкам і спадкоємцям» («Petrus filius magistri Petune [...] possessionem suam populosam, Palanka vocatam [...] Abrane, filio Kuch servienti suo, presencialiter astanti, et per eum suis heredibus ac successoribus pro serviciis suis fidelibus in meritoriis [...] dedisse, donasse et perpetuo contulisse est confessus»)⁹¹. У наступній згадці про цей населений пункт, датованій 10 лютого 1321 р.⁹², він уже виступає в контексті конфіскації його в Петра Петене.

Село «Sceech» (Сечовце; «Zech», «Zeech», «Szech», «Zwgcch») постає у документах 1321–1322 рр. серед конфіскованих маєтностей⁹³. Аналогічно виглядає ситуація із поселенням «Vihely» («Vyhel», не локалізоване), яке крім 1321–1322 рр.⁹⁴ епізодично згадується в 1350 р.⁹⁵ Володіння «Vysnow» (Вишнов; «Vyssnyu», «Wysnyu», «Wysnou», «Wysnow», «Wysnowd», «Wysno», «Wisna») відоме у джерелах від 1239 р., коли воно належало «Miscouc, de genere Miscouc»⁹⁶. Однак уже у 1270 р., згідно з дипломом Стефана V, поселення перейшло до «Reynoldo Magistro Agasonum» на правах довічного надання («perpetuo datam et collatam»)⁹⁷. Подальші згадки про вказаний населений пункт (1321–1322 рр., до й після 29 травня 1323 р.) свідчать, що він складався із трьох частин («tribus Vysnow»), які невідомо коли саме перейшли у власність «Petri filii Pethene», будучи згодом (на початку 1320-х рр.) конфіскованими⁹⁸.

⁸⁹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.137.

⁹⁰ Draskóczy I. Sáros megye vámhelyei a 14. században // Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. – Budapest, 1998. – Old.47, 56

⁹¹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.1. – S.200.

⁹² Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budae, 1835. – T.8. – V.5. – S.117; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.284.

⁹³ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – T.8. – V.2. – S.293; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.386, 406, 447.

⁹⁴ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.285.

⁹⁵ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – T.9. – V.1. – S.808.

⁹⁶ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. – T.2. – S.44.

⁹⁷ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – Pest, 1874. – V.12 (1274–1300). – №9.

⁹⁸ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – T.8. – V.2. – S.293; Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.422, 424.

Земля «Zebegneu» (Збегньов; «Zebehne», «Zhebene», «Zebwgnew», «Zebugneu», «Zebegunew») відома у джерелах від вересня 1245 р.⁹⁹ На 1297 р. поряд із маєтністю Розвад («hereditarijs/possessiones Rozwad et Zebegunew») вона належала магістрові «Petri filii Petri de Pethune», причому із зіпсованого тексту диплома все ж зрозуміло, що батько Петра – Петро з Петуні – також був власником цих пожалувань¹⁰⁰. Станом на 1322 р. конфіскована¹⁰¹.

Таким чином, індексація маєтків Петра, сина Петене, не допомагає нам установити етнічне походження власника, його батька чи нащадків. В їх оточенні, очевидно, були вихідці з Русі, що засвідчено документально. Зокрема під 31 серпня 1245 р. у вже згаданому дипломі короля Бели IV повідомляється, що «наш (Бели IV – М.В.) вірний Іоанн, син Андорнука [...] два власних пожалування, а саме Албун і Текна, нашому вірному комесові Петрові продав» («fidelis noster Ioannes, filius Andornuk [...] duas terras suas, Albun videlicet Tekna fideli nostro Petro comiti, filio Petri, vendidisse»). Цей факт раніше був зафіксований у листі колишнього галицького князя Ростислава Михайловича¹⁰². Також під 1359 р. відомо, що в одній справі, до якої були причетні «filios Peteuch» (тобто, як ми вважаємо, онуки «Petri filii Pethene»), поряд із ними фігурував прокуратор «Nicolaus de Wrs (sic dictus Oroz)»¹⁰³. Проте він не доводився вказаним особам родичем.

Питання східнослов'янського походження Петра, сина Петене, досі залишається дискусійним. Наведені вище факти із його життя та окремі біографічні відомості про нащадків радше підкреслюють слов'янське коріння роду, однак не обов'язково – із земель Русі. Петро міг походити зі слов'ян-автохтонів одного зі східних комітатів Угорського королівства. Доведеними можна вважати хіба що його періодичні зв'язки із князями Галичини, котрі на початок XIV ст. ще контролювали частину Закарпаття. Однак на тлі угорського внутрішньополітичного конфлікту та прямої (очевидно) участі в ньому Романовичів останні втратили здобуті раніше землі, а Петро Петуня позбувся власних пожалувань. Загалом питання вимагає дальших студіювань та залучення досі неопублікованих документів Угорського державного архіву, які породжують чимало дискусій. Зокрема під 22 лютого 1344 р. в одному з актів згадується магістр Микола, син Руса, прозваний Петене («Miklós fia Orrus (dictus) Petew mester») ¹⁰⁴. На 22 січня 1349 р. відомо про самого Петене, прозваного Руським («Petew/Petow dictus Orrus») ¹⁰⁵, а під 3 травня 1350 р. згадується Рус, прозваний Петене («Orros dictus Petew») ¹⁰⁶. Він же фігурує в дипломі від 2 травня 1351 р. ¹⁰⁷ При цьому стверджувати, що «Orros dictus Petew»

⁹⁹ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. – T.2. – S.138.

¹⁰⁰ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – V.10. – №180.

¹⁰¹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. – T.2. – S.386.

¹⁰² Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. – T.2. – S.132.

¹⁰³ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Budaе, 1834. – T.9. – V.3 (1359–1366). – S.127.

¹⁰⁴ Magyar Országos Levéltár (Budapest). – Diplomatikai Levéltár (DL) 56858 a; 108022.

¹⁰⁵ Ibid. – DL 4026.

¹⁰⁶ Ibid. – DL 4164.

¹⁰⁷ Ibid. – DL 4164.

та «Petew dictus Orrus» – це одна й та ж особа складно. Усі документи походять зі східних комітатів королівства.

Таким чином, у свідомості канцеляристів середини XIV ст. родина Петене не раз асоціювалась з етнонімом Русь, натомість пояснити відсутність такої ж асоціації на сторінках документів у попередній період у край проблематично. Імовірно ця нова ідентифікація роду – «dictus Orrus» – стала наслідком дипломатичної місії Петра Петуні до Галичини, після чого всіх наступних представників родини почали називати «русинами». Однак при цьому складно встановити генеалогічний зв'язок між досліджуваною нами персоною та згадуваними в середині XIV ст. особами у родовим предикатом «Petew» («Petow»).

There are in the Hungarian medieval sources not only persons, which identified, such "rus", but there were a peoples, which Rus' identify is doubtful. Among these – Petrus filius Pethene. The group of a documents (the end of XIII – XIVth) not called him as "Ruthen", "Ruthenis" etc. However, in the middle of XIVth, the representatives of the genus Pethene called "rus". This question now remains open.

